امکان تحصیل تواتر قرائات با امکانات امروز در زمان حاضر

نکته‌ای که می‌خواهم عرض کنم این است: آیا تحصیل تواتر الآن برای ما ممکن هست یا نه؟ یکی از آقایان سؤال فرمودند .گمان من این است: اینکه شهید می‌فرمایند انحصار در این است، اگر الآن به‌خصوص با امکانات حال با روش موضوع محور ِتشابک شواهد جلو برویم، مخاطبین ما و خود ما به قطع می‌رسیم که بعض قرائات موارای عشر هم متواتر است. فقط تکنیک و وسیله آن را می‌خواهیم که اعمال کنیم و با ضوابط منطقی بسیار دقیق جلو برویم و ببینیم که این هم شد. پس اینکه شهید می‌فرمایند «فی زمانن»، یعنی با امکانات آن زمان که واقعاً نمی‌شد. اما الآن که با زمان کوتاهی به صدها کتاب دسترسی داریم، می‌شود.

احمد عمر مختار که معجم القرائات دارد؛ دیشب دیدم؛ البته قبلاً دیده بودم و یادم رفته بود. کتابی دارد به نام المعجم الموسوعي لألفاظ القرآن الكريم وقراءاته. المعجم الموسوعی؛ یعنی بسیار وسیع. خودش به کتاب قبلی خودش نقدهایی دارد. کتاب مفصلی است. تقریباً هزار و پانصد صفحه است. بخشی از آن برای الفاظ است و بخشی از آن برای قرائات است. شش-هفت شماره برای شواذ گذاشته است. خیلی جالب است. یعنی قرائات را از متواتر سبع و عشر، به شش رتبه ردبندی کرده است. ببینید که الآن چطور کار شده! بعد می‌گوید دوباره کلمه به کلمه اینها را بررسی کرده‌ایم. فایل پی دی اف آن هم موجود است. حتی می‌گوید نرم‌افزار الکترونیکی آن را داریم که در خود نرم‌افزار سریع همه آنها را برای شما بیاورد. من آن را پیدا نکردم. در الشامله تنها مقدمه آن هست. خودش نبود. نرم‌افزار آن را هم که بتواند امکانات نرم‌افزاری را اعمال بکند، من ندیدم. ولی خود فایل آن هم خیلی خوب است. تصویر صفحات کتاب هست. در شش-هفت طبقه انواع قرائات را با دسته‌بندی ظریف و دقیق برای ما می‌آورد. در خیلی از جاها می‌گوید حتی من این را نمی‌گویم که اینها را بخوانید. می‌گویم برای اینکه وزن علمی دارد و لغت است. در نحو و ادبیات و نوشتن لغات با آن کار داریم. کسانی که اهل فن هستند می‌دانند قرائات شاذه یکی از عظیم ترین تراث مسلمین است. در لغت و سائر جاها به آن استشهاد می‌کنند. حتماً لازم نیست که شما آن را در نماز بخوانید. ایشان اینها را انجام داده.

پس ببینید ایشان می‌گویند در زمان ما متواتر در اینها است. حال کسی که ابتدا به ساکن یک کتابی مانند «المعجم الموسوعي لألفاظ القرآن الكريم وقراءاته» به دستش می‌آید و شش طبقه از قرائات را می‌بیند، نقطه شروع او است.

شاگرد: شش طبقه چیست؟

استاد: اول سبع است، بعد عشره است، بعد اربعه عشر است و... . در صفحه ۴۶ است، می‌گوید:

> أ- أعطيان الرقم (١) للقراءات الواردة في كتب القراءات السبع.
>
> ب- أعطيان الرقم (٢) للقراءات الواردة في كتب القراءات العشر.
>
> ج- أعطيان الرقم (٣) للقراءات الواردة في كتب القراءات الأربع عشرة.
>
> د- أعطيان الرقم (٤) للقراءات الواردة في كتب الشواذ.
>
> هـ- أعطيان الرقم (٥) للقراءات الواردة في المصادر العامة.
>
> و أعطيان الرقم (٦) للقراءات الواردة في معجم القراءات القرآنية[1]

«أعطيان الرقم (٣) للقراءات الواردة في كتب القراءات الأربع عشرة»؛ مثل کتاب «إتحاف فضلاء البشر بالقراءات الأربعة عشر».

«د- أعطيان الرقم (٤) للقراءات الواردة في كتب الشواذ»؛ کتب شواذی که جور و واجور نوشته شده. خیلی جالب است، اولین شخصی که شواذ نوشته، شاگرد خود ابن مجاهد است. ابن جنی المحتسب را بعد از او نوشته است. ابن جنی متأخر است. ابو الطاهر شاگرد خود ابن مجاهد است که شواذ را نوشته. استادش «السبعة فی القرائات» را نوشت. شاگردش ابوطاهر در همین سبعه، شواذ السبعة را نوشت. ایشان هم در اینجا از آن اسم برده است.

«هـ- أعطيان الرقم (٥) للقراءات الواردة في المصادر العامة»؛ ببینید چقدر جالب است. میگوید ما قرائاتی داریم که اصلاً در کتب قرائات فنی نیامده. ولی در کتب عامه مانند لغت و جای دیگر آمده. همه اینها را جمع کرده.

«و أعطيان الرقم (٦) للقراءات الواردة في معجم القراءات القرآنية»؛ که کتاب خودش است. میگوید جایی که شماره شش گذاشتهام برای آن جا است. بعد مثالهایی میزند که ملاحظه میفرمایید.

شاگرد: ظاهر اینکه میفرمایند الآن سبع ای عشر متواتر است، این است که تواتر میدانی مراد است. چون حتی در امکانات آن روز در بعضی از کلمات بهراحتی میتوانند تواتر را پیدا کنند.

شاگرد۲: وقتی خود شهید میگوید من میدانم بیشتر از عشر هم متواتر هست، یعنی مثل شهیدی بوده که میتواند آنها را پیدا کند.

استاد: برای اینکه فرمایش شما را بگویم؛ گاهی وقتی عبارتی با هم تناقض و تهافت دارد میخواهیم راحتترین وجه را پیدا کنیم و بگوییم تناقض نگیر. اما اینکه واقعاً وجه دیگری هم هست یا نیست، مطلب دیگری است. من الآن گفتم دو ظاهر با هم جور نیست؛ آن جا میگویند در

مواردی عشر هم متواتر هست اما اینجا می‌گویند منحصر است. خب راحت‌ترین جمعش این بود که بگوییم این یعنی «الآن و فی زمانِنا»، آن یعنی اصل تواتر ولو در غیر زمانِنا. ولی این احتمال در ذهن من هم بود که فعلاً در اینجا و در این محدوده این را فرموده‌اند. و الا خود ایشان هم ممکن است حتی با آن فرمایش مسالک، حرف ما را بپذیرند و بگویند الآن هم آنچه تَوَاتَرَ فی زمانِنا فی یُسرٍ تیسیر است و النشر است. و الا در همین زمان ما اگر بخواهید به‌دنبال آن بروید و تفحص کنید، می‌رسید. این احتمالش هست.

شاگرد: این کتابی که امروز معرفی کردید، جامع‌ترین است؟

استاد: من مدتی پیش دیده بودم، دوباره دیشب دیدم. نمی‌دانم. من با این کتاب انس ندارم. به معجمش چرا، چند بار به معجمش مراجعه کرده‌ام.

شاگرد: عبد اللطیف از این لحاظ خیلی بهتر است.

استاد: نه، این کتاب جدیدش را دیده‌ای یا نه؟

شاگرد: ایشان الآن نگفته که از آن‌ها هم استفاده کرده. چون در آن جا از خیلی چیزها استفاده کرده که اینجا استفاده نکرده.

استاد: در مصادر العامه ای که او گفته نیست؟ باید ببینم و انس بگیرم تا ببینم در این کتاب جدیدش چه کار کرده؟

شاگرد۲: معجم القرائاتی که هفت جلد است و دو نفر کار کرده‌اند؟

استاد: یکی عبد اللطیف بود و دیگری احمد مختار بود. یک معجمش را دو نفر با هم کار کرده بودند. دو نفر برای یک معجم با هم کار کرده بودند. یکی احمد مختار بود و رفیقش، یکی هم دکتر عبد اللطیف بود که تنها بود.

شاگرد: در مصادر العامه توضیح داده که چه کتاب‌هایی است؟

استاد: نه

شاگرد: چون هر دوی آن‌ها می‌گویند که از چه کتاب‌هایی استفاده کرده‌اند. ایشان در کتابش خیلی کم بود. ولی آقای عبد اللطیف خیلی کتاب آورده بود. تبیان و مجمع را هم آورده بود.

استاد: مثلاً العین خلیل؛ العین برای چه زمانی است؟ برای قرن دوم است. کتاب لغوی هم هست. ربطی به کتاب القرائات ندارد. اما به نظرم یکی آقایی تحقیق کرده به نام قرائات العین الخلیل. یعنی کل مباحث قرائاتی را که خلیل در کتابش مطرح کرده را ایشان آورده است. الآن نمی‌دانم که مصادر عامه چه کتاب‌هایی است.

خب مقاصد العلیه شهید را مرور کردیم و دیدید دو تناقضی که ممکن است به ذهن بیاید، ظاهرا تناقض نیست. یک بزرگ در این چند سطر اینها را به هم نمی بافد و بگوید شواذ است، بعد بگوید متواتر است!

---

[۱]المعجم الموسوعي لالفاظ القران الكريم وقراءاته ج۱ ص۴۶

بازبینی #2
ایجاد شده 8 آوریل 2024 13:29:58 توسط ... .
به روزرسانی شده 19 مه 2024 13:05:10 توسط ... .